

Fig. 1. Mjolden. Ydre, set fra syd. L. L. 1955

MJOLDEN KIRKE

TØNDER-HØJER-LØ HERREDER

Kirken omtales 1514 som viet *S. Mauritius*[1] (sml. sidealtertavle nr. 2). Den betalte 4 skilling engelsk i cathedraticum og ydede på reformationstiden 3 sk. engelsk i procuratio (sml. p. 1025). Kirkens forhold svarer i øvrigt ganske til Visbys (sml. p. 1352). Som denne lå den under Trøjborg, hvis ejer havde kaldsretten, mens patronatsretten tilhørte Ribe domkapitel og senere ærkedegnen (præsteindb.). Indtil 1864 udgjorde sognet en del af de kongerigske enklaver. 1838 omtales kirken som selvejende[2].

Den polske hjælpehærs hærgen under svenskekrigene berøres i regnskaberne for 1661, hvor der omtales en reparation af låsene til kirke- og tårndørene, der blev brudt af polakkerne[3]. — Også stormflodernes hyppige og voldsomme ødelæggelser nævnes i regnskaber og syn, sml. p. 1444.

Ifølge et *sagn* stredes tre byer i sognet om, hvor kirken skulde placeres; man enedes om at bygge den det sted, hvor et par sammenkoblede kræ lagde sig[4].

Kirken og præstegården ligger på en liden højning, ret ensomt i den sydlige kant af den udstrakte landsby og i sognets sydvestre del.

Kirkegården hegnes mod nord af kløvstens-diger, mod øst, syd og vest af bevoksede jordvolde iblandet sten. I nord er der port og låge af trætremmer mellem tre murede, pyramideafdækkede piller fra 1800'rne og i øst en åbning til præstegårdshaven. Regnskaberne omtaler kun stetter eller porte i øst og

nord, og eftersom den østre 1649 var en træstette[5], må den grundmurede stette, som blev lavet 1613[6], antagelig være identisk med den nordre; begge stetter såvel som kirkegårdsmuren har ustandselig måttet fornyes og omsættes på grund af oversvømmelse, således f.eks. 1718[7] da diget var ganske ruineret »ej allene på sadderne (græstørv), som stode derofven paa, men endog paa de store steene, som stode neden under, som af flodens magt ere slagne af lauge og nogle gandsche af deris sted udfaldne«[8]; nordporten, som var undergravet af floden, blev straks opmuret, mens den østre blev nedbrudt tre år senere og nymuret 1724[7].

†*Kirkerist* i øst nævnes 1661[3].

Kirken består af apsis, kor og skib fra romansk tid samt våbenhus i nord og tårn i vest fra sengotisk tid. Orienteringen har afvigelse til syd.

Den lave, romanske del, der næppe kan være ældre end o. 1200, er udvendig opført af råt tilhugne *granitkvadre* og *munkesten*[9] (26—28 × 12—13 × 8,5—9 cm) — indvendig af *rå kamp* — over en ensartet, skråkantet sokkel (p. 1132, fig. 41); soklen fra skibets vestgavl er ved tårnets opførelse flyttet til dettes vestmur. Mens munkesten kun optræder i de allerøverste skifter af apsis og kor, er den øvre halvdel af skibets mure sat af dette materiale, når bortses fra østhjørnerne, hvor kvadrene når op i højde med korets (dvs. otte skifter mod skibets fire); den måde, hvorpå materialet skifter, tyder på, at der også i denne kirke har været et byggestop efter opførelsen af kor med apsis (sml. tagværker). Skibet, hvis murhøjde over sokkel er ca. 4,25 m, har i et par af sydsidens kvadre, 123—29 cm over soklen, en hulstav, der skal være indhugget for at angive vandstanden ved stormfloden 1634. — I korets nordside er der et (gotisk) tilmuret vindue (udvendig højde 1,35 m) med overligger af to kvadre, men i apsis og skib spores ingen oprindelige vinduer. Soklen er forkrøbbet ind i begge de sent tilmurede døre, som må have haft udvendig fals; syddøren har udvendig et rundbuet stik med prydskifte af krumme løbere, og indvendig har den formentlig fladbuet overdækning ligesom den stærkt forhuggede norddør; en ved kirken opstillet dørstolpesten stammer sikkert fra sidstnævnte dør. — De tre taggavle er oprindelige, korets østre af munkesten i munkeskifte, med fladbuet åbning til apsidens tagrum, skibets af hovedstore og mindre kampesten, der er formuret med tydelig tendens til skifter; begge disse gavle har smukke afrundinger mod tagfladerne og tydelige bomhuller.

Indre. Apsiden har halvkuppelhvælv, som overvejende er muret af krumme løbere; apsisbuen er falset. Den runde triumfbue har overpudsede, vistnok lidt forskelligt udformede, men enkle kragbånd. Om loftsbjælker i kor og skib, se tagværker.

Tilføjelser og ændringer. Korets krydshvælv, antagelig fra 1400—50, har spidse skjoldbuer, halvsten brede, profilerede ribber (vistnok skarprygget rundstav

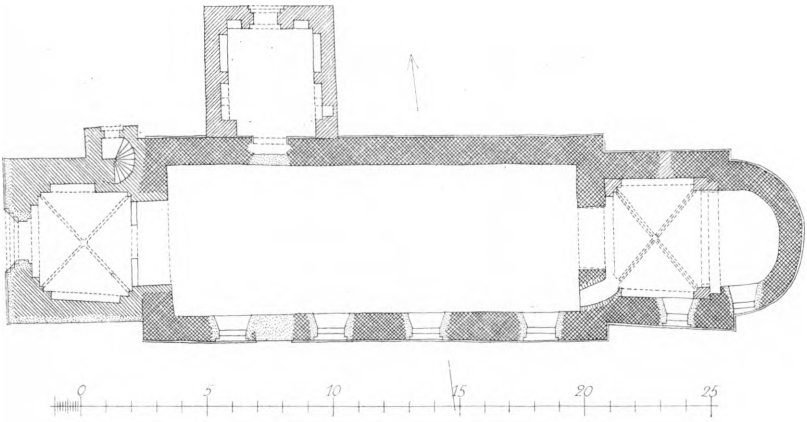

Fig. 2. Mjolden. Plan. 1:300. Målt af El. M. 1955.

mellem platter) og rund slutsten; på oversiden, hvor hvælvet er stærkt indskåret, ses det, at hver kappe er ringmuret for sig, på en ubehjælpsom måde.

Våbenhuset, 1629[3] og senere kaldet skriften, er af munkesten i munkeskifte. I den glatte gavl er der en falset, fladbuet dør, og i det indre fladbuede vægblændinger, af hvilke flankemurenes søndre har bevaret deres tvedelte afdækning over skråkantet konsol; i øst en tilmuret glug. 1851 blev der lagt loft over rummet[10], som få år efter omdannedes til materialrum (sml. tårn). Gulvet har gammel pikstensbrolægning.

Tårnet, indtil 1692 med spir af Tørninglen-type, nu med saddeltag og gavle i øst—vest, er af munkesten i munkeskifte blandet med kvadre fra skibets gavl. Tårnrummet, der ved en restaurering 1856—57[10] indrettedes til våbenhus og forsynedes med vestdør, har spids arkade til skibet og tilsvarende spareblændinger i de frie mure, krydshvælv med kvartstensribber, rund slutsten og fire trækhuller; oversiden er utilgængelig. Trappehuset i nordøst har fladbuet underdør, løbermuret skakt, rund spindel og loft af binderstik, der er fladbuede som overdørens aftrappede afdækning. De to følgende stokværk, der står i åben forbindelse, har som andre tårne af typen fladbuede spareblændinger, i klokkestokværket med hver sit glamhul; nu er de to i sydvest tilmuret. I mellemstokværkets halve højde og over klokkestokværket er der radiært stillede bomhuller. Største delen af østre taggavl er oprindelig, med dekoration af Tørninglen-type; vestgavlen er fra 1788 (jernankre, der tillige bærer initialerne G H for præsten Gotthard Hansen (1759—1815). Jernankre med 1929 på tårnets syd- og vestside hentyder til den sidste skalmuring.

†Spir. Både 1615[6] og 1692[11] (sml. †vindfløj) blev tårnet ramt af lynet, sidste gang så kraftigt at det blytækte spir nedbrændte; det erstattedes af et sad-

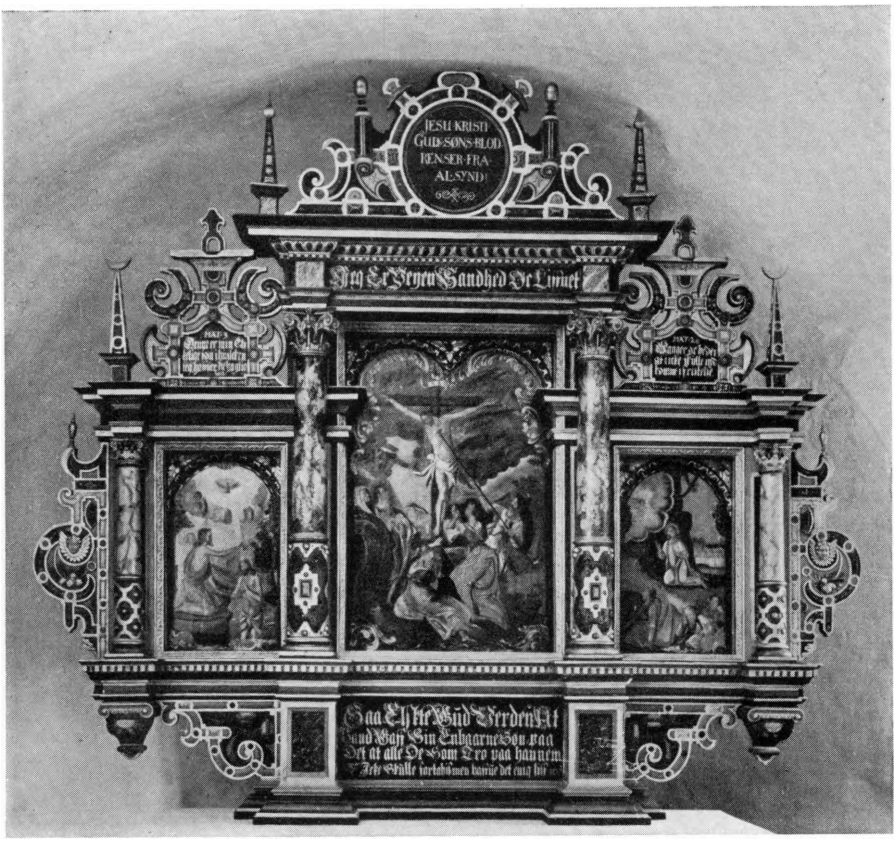
Fig. 3. Mjolden. Indre, set mod øst. E. M. 1958

deltag[3], der over østgavlen har et lille »spir«[12], egentlig et gavl-brandspir fra den tidligere tårnafslutning.

Tagværkerne over apsis, kor, skib og våbenhus er af eg og samtidige med murene; de romanske har været af type som Roager (se p. 1171, fig. 4 c), men de fleste spærstivere er borte, og hanebåndet er sekundært i koret ligesom de korte spærstivere, der er tilføjet, da bjælkernes midterste del bortsavedes for hvælvslagning; skibets bjælker er stærkt fornyede, men enkelte oprindelige bjælkeender er i behold (28 × 17 cm). Korets og skibets tagværker hviler på oprindelige svære, femsidede murremme (ca. 38 cm brede, 17 høje) med fals for sugfjæl; et stykke murrem benyttes som huggeblok i våbenhuset; forskelligheder i de to tagværkers tømmersamlinger røberen aldersforskel (sml. foran). — Tårnets tagværk er af fyr, fra 1692.

Våbenhuset og den teglmurede del af skibets nordside står i blank mur med hvidtede vinduesfalse; alle tage er blytækt. De flad- eller fladrundbuede vinduer med retkantede trækarme stammer fra 1843[13]. Tårnrummet har gulv af gravsten, apsis, kor og skib af brædder, som er gamle og hvidskurede i kor og midtergang. Skibet har bjælkeloft.

Vindfløjen over tårnets vestgavl, med årstallet 1872 har haft mindst to †forgængere: 1) Af kobber, opsat 1692[3] (sml. spirets brand), 3 alen lang og 2 alen bred[11]; fløjen havde følgende indskrifter: 1692, Gloria in excelsis Deo og

E. M. 1958

Fig. 4. Mjolden. Altertavle 1616 (p. 1448).

(indridset) MHS samt Gotthard Klausen. P. C. et curator templi og endelig Niels (?). Nissen. Port. Curator, subordinat(us) templi 1760. — 2) Af messing,

med årstallet 1844[14].

INVENTAR

Inventaret bærer præg af en restaurering 1957 ved P. Kr. Andersen, hvorved ældre farver er fremkaldt og udbedret, delvis stammende fra Lars malers staffering i årene 1764—72[7].

Alterbord af munkesten, middelalderligt, men ændret flere gange, sidst i forbindelse med det nuværende panels anbringelse. Bordet står 125 cm fra apsidens væg og måler 162 × 90 cm; højden er 92 cm iberegnet to skifter oven på en ældre plade med skråkant. Sydsiden har spor af en fladbuet niche. *Helgengraven,* der undersøgtes 1922, er et 9 × 9 × 9 cm stort rum udsparet i murstenene og dækkes af en 20,5 × 21 cm stor, ca. 2 cm tyk stenplade, »en Art mørk Sandsten«.

Alterbordspanel af fyr, i overgangsstil mellem gotik og renæssance, fra sidste

L. L. 1955

Fig. 5—6. Mjolden. Unggotiske figurer, Maria med barnet og S. Mauritius, fra †sidealtertavler (p. 1449).

fjerdedel af 1500'rne. Det deles vandret af en bæltegesims, hvorover der på forsiden er fire arkadefelter med småfigurer (fig. 9), på enderne to arkadefelter med englehoveder og bladværk; under gesimsen foldeværksfelter af Ribetype. Forsidens friseindskrift, med reliefversaler, lyder: »Cor nostvm (!) est: altare dei in qvo semper: debet: A: I: CH« (»vort hjerte er Guds alter, på hvilket altid bør — AI CH«); betydningen af initialerne til slut er uvis. Ny fodliste. Kun forsiden har været stafferet; 1957 foretoges »en Opmaling med Bevaring af enkelte Farverester, særlig paa Hoveder i Bueslagshjørner« (indb.).

†Alterklæder. 1714 omtales »den gamle alterklæde og dug, som min Kiæreste og Jeg [vistnok præsten, Peder Mortensen Stauning] har foræret Kirken«; han lover 1716 at skænke et nyt klæde af fin rød »Carmesinklæde« samt en ny alterdug, som havde kostet 45 mrk. 14 sk.[7].

Altertavle. Da kirkens altertavle var »saa megit slem oc gammel at den staar Kiercken til skamme«, anskaffedes 1616 en ny, hvorpå bekostedes »til Vognskudt oc anden træuerck, Item til Billidsnideren oc en Tydske hollandtz Maller«, ialt 187 mrk. 12 sk. 6 d.[6]. Tavlen (fig. 4) udgør en mellemform mellem

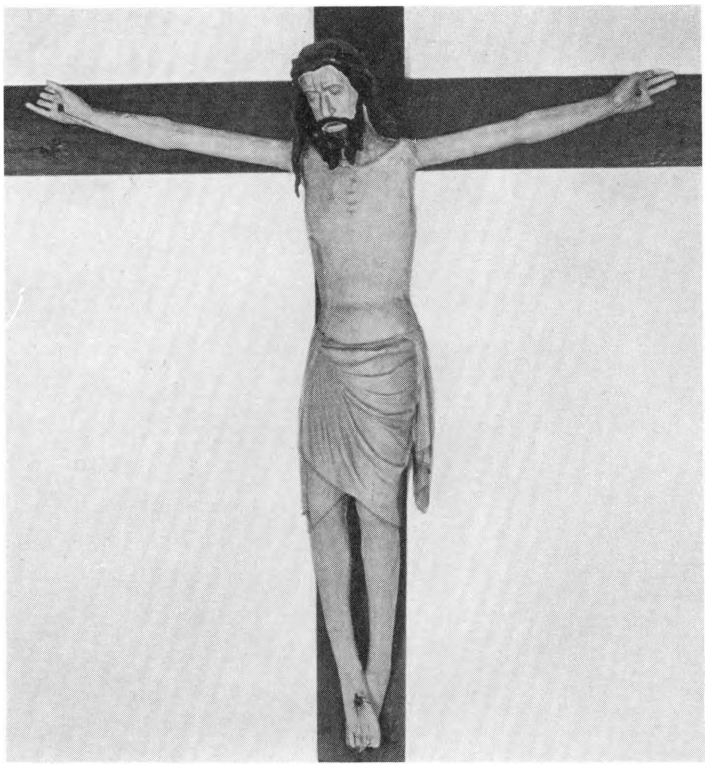

Fig. 7. Mjolden. Korbuekrucifiks (p. 1451). L. L. 1955

det nordøstlige områdes tavler med løse sidestykker og typen med gennemløbende storgesims, idet sidestykkerne her nok har selvstændige topstykker og gesims, men alligevel er knyttet til storstykket ved en rammeliste med fylding.

Den oprindelige staffering ved den omtalte tysk-hollandske kunstner er en del overmalet, også malerierne, i midtfeltet Golgatha (jfr. epitaf 4, Tønder, p. 990), i nordre sidefelt Jesu dåb, i søndre bønnen i Gethsemane. Malerierne har i 1700'rne fået en lille, blå og hvid bort af muslingeskalagtige blade, mens søjlerne er blevet marmoreret. Trods overmalinger synes 1700tals maleren at have følt sig forpligtet over for den brogede renæssancestaffering, hvor blåt og guld er fremherskende. I friserne frakturindskrifter[15] med guld på sort. I topfeltet tidligere et kors på blå bund, muligvis fra 1845[13], da tavlen blev restaureret og felterne overstrøget med lak, eller fra 1856[16], da den lakeredes.

Sidealtertavler. Fra to †sidealtre, antagelig dem der har flankeret korbuen, stammer to unggotiske figurer fra o. 1275, utvivlsomt fra samme værksted. 1860 nævnt som »ubenyttede«[16], siden 1957 på korets nordvæg. 1) *Maria med barnet*[17] (fig. 5), af en velkendt type som f.eks. Halk (Haderslev amt p. 461). Sekundær staffering, udbedret 1957; bleg karnation, gul underkjortel og blåt

overstykke med rødt foer, barnet i rød dragt. Højde 84 cm. — 2) *S. Mauritius,* kirkens værnehelgen (fig. 6), har samme kraftige hageparti og hår som Mariafiguren; om hovedet en glat ring. Den forsvundne venstre hånd har holdt en lanse. Farver som Mariafigurens, blåt, rødt samt brunt på læder og hår. Højde 91 cm.

Altersølv. Kalk sammensat af dele fra forskellig tid. Fra o. 1600 stammer den sekstungede fod (nu uden fodplade), med støbt, pånittet krucifiks, standkant med vandrette profilstave, de sekskantede skaftled samt antagelig pladerne på den nyere knops rudebosser. Disse har graverede, frakturagtige minuskler, der rigtigt sammensat læses: »ihesus«. Bægeret er fra 1663, stort, med udsvajende sider og graveret bladkrans omkring et H, hvorunder sammenskrevet NPH og 1663 (Hr. Niels Pedersen Hjortlund, sognepræst). På en fodtunge er samtidig graveret HTS 1663 omkring et bomærke, samt på foden prydlinier og bånd. Ændringen på kalk og disk incl. sølv, arbejdsløn og rejse til Ribe, ialt 69 mrk. er omtalt i regnskaberne[3]. Højde 17,5 cm. *Disk,* sikkert fra 1663, med cirkelkors. 1653 havde Hans guldsmed i Tønder færdiget og forgyldt †disk[3]. Ingen *oblatæske*. — 1514 havde kirken ifølge Ribe ærkedegn[1] tre †kalke med †patener, hvoraf en forgyldt, tre †skeer, en †sølvdåse, der endnu nævnes 1588[18], samt en forgyldt †monstrans på kobberfod; ved samme tid fik Herman guldsmed i Ribe (Bøje p. 354?) fra kirken tilsendt 56 lod sølv, hvorfor han skulde lave en ny monstrans[19]. — *Vinkande* 1845[2], af københavnsk porcelæn; ude af brug. *Sygesæt,* nyere.

Alterstager. 1) O. 1649, af malm, i regnskaberne omtalt som to messingkjærter, som degnen forskaffede kirken for 36 rdl.[5] De ca. 42 cm høje stager svarer til Visby (p. 1359). 2) 1786, af messing, ca. 49 cm høje, med flad, profileret fod, højt, tyndt skaft med et cylinderled over foden samt et lignende højere oppe under et kugleled, i øvrigt med skaftringe af forskellig størrelse, samt flad, løs lyseskål. På den ene stages fod og cylinderled graveret kursiv: »Sal. H. Rahr, fød Lauritzen i Ottersbøll — Given af Anders Lauritzen i Ottersbøll af Arv efter hans Broder«, på den anden: »1786 Gud til Ære Og Kirken til Tieneste — Veret Latinske Skole Hører i Aalborg 14 Aar Sogne Præst i Wiborg 7 Aar og Sogne Præst i Schierrebek paa 20de Aar«. — To †*trælysestager* anskaffedes 1801[7].

†Røgelsekar af malm omtalt 1514[1]. * *Røgelsefad,* måske det fyrfad til at hente ild i, der omtales i inventariet 1816[16]. 24,8 cm i tvm., med gennembrudt og ciseleret rand af bronze, hvorpå er nittet en 7,2 cm dyb blikskål, der tillige ved tre S-formede bøjler er fastgjort til randen; herpå findes tre kugler beregnet til ophængning af fadet. Nu i Flensborg bymuseum (nr. 4769).

†Messehageler. 1615, af fin, blommet, karmoisin fløjl med guldkniplinger, med arbejdsløn ialt 94 mrk. 8 sk.[6] 1714 foræredes en ny til 89 mrk. af samme stof, med »guldskrammerering«, antagelig af præsten Peder Mortensen Stau-

Fig. 8—9. Mjolden. Detaljer af døbefontens fod (p. 1451) og alterbordsforside (p. 1448). L. L. 1955

ning[20]. 1841 leverede Hielm, Kbhvn., en af karmoisinrødt, fint silkefløjl med guldtresser og kors[13]; 1881[21] fandtes i materialkammeret en rød og en hvid.

Alterskranke fra kort efter 1856[16], da der anbefaledes nyt, afrundet knæfald med balustre af støbejern; af egnens vanlige type. Den afløste et »stakitværk« fra 1714[7].

Døbefont, romansk, af granit, af arkadetype. Kummen (godt 76 cm i tvm.), hvis arkader har aftrappede baser og retkantkapitæler, er hugget i eet med det lave skaft; foden har et stort menneskehoved på de to hjørner, et vædderhoved på det tredie samt en bred, udetaljeret knop på det fjerde, antagelig beregnet til at vende ind mod et hjørne, ligesom den ene uornamenterede side. De øvrige sider indeholder 1) tre arkader som kummens, 2) menneskeskikkelse holdende en ubestemmelig genstand i hver hånd (fig. 8), 3) orant i lang, løsthængende kappe. Foden delvis skjult i gulvet; i korets nordvesthjørne, hvortil den muligvis flyttedes efter 1856[16] (Mackeprang: Døbefonte p. 306 og 310).

Dåbsfad o. 1550—75, sydtysk, med drevet fremstilling af bebudelsen omgivet af bladbort; 44 cm i tvm. Fadet er ikke gammelt i kirken; det nævnes 1845 som skænket[13]. Som *dåbskande* anvendes den føromtalte vinkande.

Fontehimmel 1626, af baldakintype, ottesidet, med hjørneribber der foroven løber ud i spiral; under gesimsens tandsnitliste påsatte englehoveder. I frisefyldingerne, inden for tandsnit, reliefskårne versaler: »Fryct Herren anno 1626 Peder Andersen [sognepræst] tro paa Gvd«. Stafferingen, nok af Lars maler, hvide rokokoornamenter på blå bund hvorunder lå et rødt felt omgivet af et grønt; oprindelig har der været en snedkerstaffering med brune ornamenter direkte på træet; bogstaverne gyldne på sort bund. 1881[21] opregnet blandt sager ude af brug; 1957 ophængt over fonten.

Korbuekrucifiks (fig. 7) fra slutningen af 1300'rne, en langstrakt, spinkel figur, ca. 140 cm høj. Tornekronen er lille, af krydsende vidjegrene, brystvunden usædvanlig dyb og stor. Sekundær staffering med bleg karnation, grøn

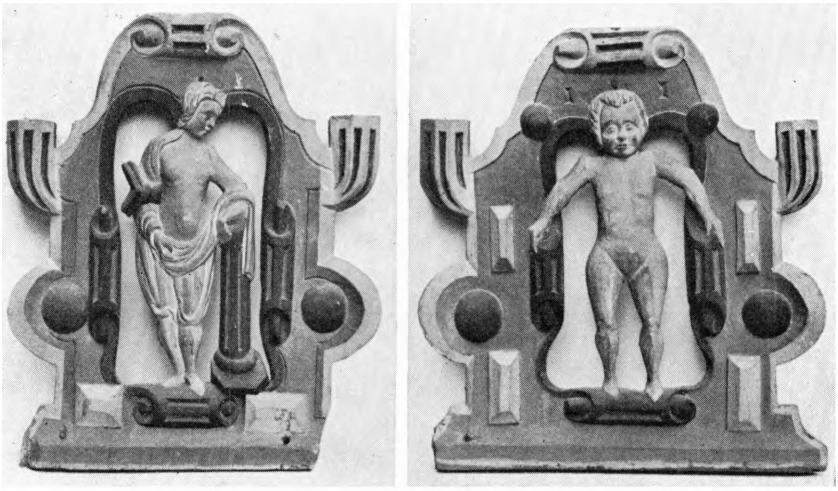

Fig. 10—11. Mjolden. Topstykker til prædikestolshimlen 1609 (p. 1452). L. L. 1955

tornekrone, mørkt hår og skæg og hvidt lændeklæde. 1639 omtales en opmaling[22]. På skibets nordvæg. — Til den bjælke, der har båret korbuekrucifikset, hører sikkert et 259 cm langt, 9 cm bredt fyrrebrædt kantet af renæssanceprofiler om et fyldingsfelt med reliefskåret versalindskrift[23]: »Set til Gvd din lid saa blfver (!) dv sallig evindelig amen Kresten Hansen snediker anno 1599 den II ivnivs«. Bunden brun, men rester af ældre blåt, det øvrige i blankt træ. Opsat på orgelpulpiturets brystværn.

Prædikestol med reliefskåret årstal 1609, antagelig anskaffet for de penge, Peder Rantzau måtte betale i bøde til kirken (sml. p. 1352), af Tøndertype og sikkert fra Laurids snedkers værksted (sml. Brede p. 1493), femsidet og ganske svarende til Roager (p. 1178) og Randerup (p. 1466); genopsat 1957. Storfelternes relieffer forestiller: fødselen, dåben, korsfæstelsen, opstandelsen og himmelfarten. Himlen mangler nu sine buenedhæng; topstykkerne (fig. 10—11) genopsat 1957. Opgang gennem triumfmuren; trappe fra 1937. — Stolen står med farver fra 1700'rne, sandsynligvis Lars malers; sølv i stor- og postamentfelter, mens fyldingsfelterne i lisenerne og de indlagte stykker i frise- og postamentfremspring har rød bund med blå og hvide rocailleagtige blade. Feltet, der vender mod væggen, står ustafferet. På underbaldakinen fremdroges 1957 en staffering samtidig med stolens, sort bund med røde, hvidkantede ribber. Himlen har blågrøn marmorering omkring det under loftet opsatte maleri af bjergprædikenen (fig. 12), på fyrrebrædder, fra 1700'rne, malet gråt i gråt.

Stolestader[24] 1937 (arkitekt Arne Finsen, Ribe). Af de enkelt profilerede stole fra 1763 er bevaret en del gavlstykker og nogle låger, opsat dels som panel ved indgangsdøren, dels genanvendt i den nuværende degnestol. O. 1856 blev

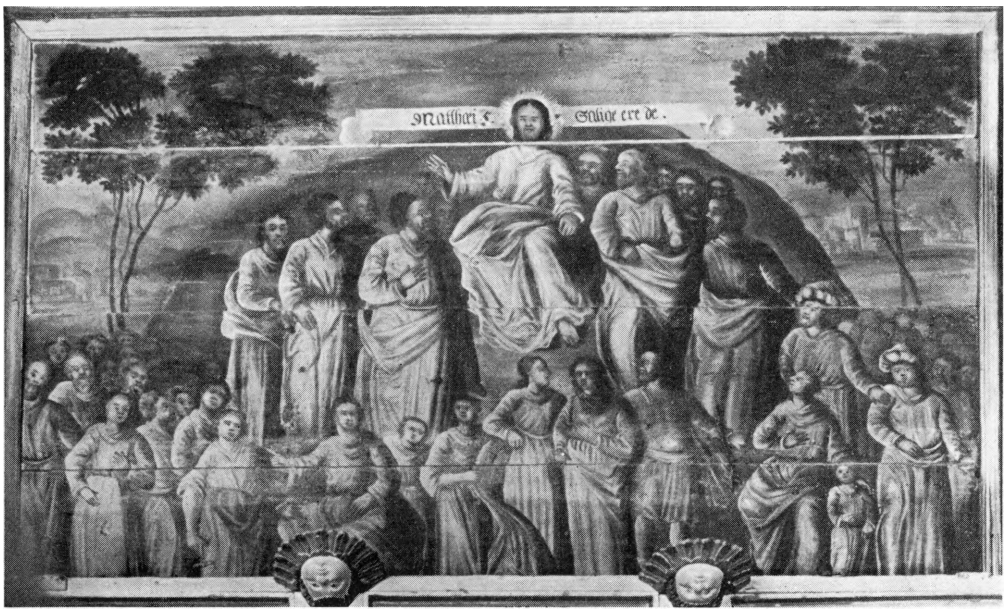

Fig. 12. Mjolden. Maleri på prædikestolshimlens underside (p. 1452). L. L. 1955

det øverste af stole og låger afskåret og en liste pålagt[16]. På de gamle stole er bevaret smukke, blå og hvide rocailleornamenter med blomster på rødliggul bund samt marmorering; på tre stolegavles bagside stod forneden med rødkridt: 1763 — KPSM 1763 — KPS 1763[25]. De nye staders staffering kopieret efter de ældre. — 1702 omtales en *†skammel* bag alteret at sidde på for dem, der går til skrifte[7].

**Degnestol*[26], sengotisk, af eg, med kolbeblomster svarende til Daler degnestols (p. 1348); forsidens tre felter, med enkelt profileret rammeværk, har foroven smalfyldinger med vinranke og blade, forneden glatte fyldinger, den midterste med oprindelig lås, dørgreb og hængselbeslag endende i fligede blade. Rester af figurlig bemaling på de to retkantfyldinger. Siden 1901 i Flensborg bymuseum (nr. 3224).

Dørfløj til våbenhuset, formodentlig fra 1600'rne, bestående af tre brede, pløjede egeplanker sammenholdt af tværrevler på indersiden; rester af rigellås, måske fra 1762, da der gjordes en ny lås til våbenhuset[7].

Orgelpulpitur i vest og *orgel* med façade i nygotisk stil, ifølge en fordybet indskrift en »Gave fra Sparekassen for Skjærbæk og Omegn 1876«. Orglet, med manual, pedal og ti stemmer, leveret af »Gebr. Furtwängler, Elze, Prov. Hannover«; bonet eg, pulpiturbrystværnet egemalet.

Klingpung med nyere, sort fløjlspose og drejet, sortmalet skaft; skaftholder af jern med knop, der har store, gennembrudte akantusblade. Sølvklokke med

graveret kursiv: »Herr Past. H. Sekau« (sognepræst 1754—58) og to ens mestermærker, ML (store skønskriftsbogstaver), vistnok for Mikkel Lauridsen, Ballum[28]. I brug til 1945; i koret.

Salmenummertavler, tre med skydetal, den ene, fra o. 1850 på hængsler. I inventariet 1827 er nævnt »5 sorte brætter til at antegne salmerne på«[13].

Præsterækketavler. To store i enkle, profilerede rammer, 1) sikkert opsat af sognepræst Peder Mortensen Stauning (d. 1725), over »Sogne-Præster til Medolden Meenighed siden Reformations Tiden« (gylden fraktur og kursiv)[27]. 2) O. 1836[13]. På skibets nordvæg.

Malerier. 1) 1735, dommedag, en symbolsk fremstilling af menneskehøsten, som genfindes på gravstenene her nr. 4, i Højer nr. 4 (p. 1045), Skærbæk (sekundært for pastor Gielstrup) og Rømø nr. 28 (p. 1437). Nederst hvidmalet fraktur: »Til Guds Ære haver Hans Hanssen Cræmer og hans Hustru Kiesten Hansskone af Forballem beskostet denne Taffle 1735«. Maleriet er en illustration til frakturindskriften øverst: »Dommens Billede, Johannes Aabenbaring 14, 14 seq.« Øverst, i skyer, troner Kristus med krone og høstsegl, flankeret af to engle, den ene med segl. I et bjerglandskab går en mand (Kristus?) og en engel og høster, mens en engel (til højre) står i persekarret; i forgrunden de salige samt de fordømte, der styrter i helvedes flammende dyb. Over de salige står en forgyldt frakturindskrift, der meddeler, at tiden nu er inde til at høste. Olie på træ i ramme med afskårne hjørner, ca. 168 × 102 cm. Tavlens oprindelige plads var »snart oppe mod koret«[18]; 1860 i våbenhuset[16], nu på nordvæggen i tårnrummet.

2) O. 1840. Ludvig Daniel Hass, sognepræst i Mjolden 1835—40, senere missionær i Smyrna. Brystbillede, en face til venstre, iført ornat. Olie på lærred, 60 × 62 cm inden for profilrammen. På skibets nordvæg.

Ligbåre, enkel, lidt defekt, sortmalet. På våbenhusloftet.

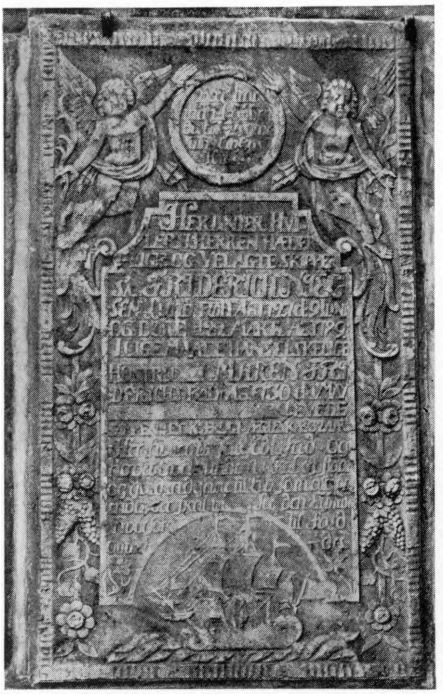
Klokke, støbt 1621 af Peter og Lucas Melchior. Versalindskrift om halsen: »Der Her Albredt Skeel admiral vaar slotsherre paa Riberhus, der doctor Iffver Hemmet vaar biscop oc M. Ægidius Lauritzon erchidegn i Ribe, M. Petro (!) und Lucas Melchiore (!) me fecit anno 1621«, og i et retkantet skriftfelt herunder: »Her Peder Anderson Riber vaar sognepræst, Peder Anderson oc Anders Michelson Kircke vergere til Meolden«. Den toliniede indskrift er anbragt mellem omvendte og retvendte buer med bladværk. Knebelen har et ejendommeligt, meget stort, fladt, femsidet hoved. Tvm. 92 cm. I regnskabet for 1618[6] hedder det: »Effter som begge *Klockerne* haffuer nogle Aar Veret Sønder Brustene oc ere derfaare ubrugelige fordi saa de haffuer Ingen Klang«, begærede sognepræsterne og sognefolket »en god Vellydendis Klocke som kand høris offuer Sognen«.

Gammel *klokkestol* af eg, til to klokker.

L. L. 1955

Fig. 13. Mjolden.
Gravsten o. 1750, med sekundær indskrift (p. 1456).

L. L. 1955

Fig. 14. Mjolden.
Gravsten over skipper Friderich Nielsen Lund, død 1789 (p. 1456).

GRAVMINDER

Epitaf. O. 1620, Kirsten, hr. Ogges kone. Indskriften, forgyldt fraktur på sort bund, suppleret efter kaldsbogen. »Her hviler udi [Herren Kirsten] Hr. Ogges Kone [barnefødt i Ro]ager af Erlige og [gudfrygtige Foræl]dre, hendes SI. Fader he[derlig og vellærde] Mand Hr. Povel S[ønnichsen og hendes] SI. Moder Maren P[ovels, som hensove]de Ao 1620 d. 7. Ma[y og levede tilsam]men i Egteskab med hendes Mand Hr. Ogge Hansen i 61 [Aar. Gud give] hende en Glædelig [Opstandelse]. Renoviert A...«. Enkel tavle i karnisramme, men kun venstre halvdel med et lille stykke af rammen er bevaret. På korets sydvæg. Topstykket med kartouche om forsvundet englehoved (?) og med oprindelig bemaling og forgyldning, findes i Flensborg bymuseum (nr. 4805).

Mindetavle over sognets faldne fra verdenskrigen 1914—18. På skibets nordvæg.

Gravsten. 1) O. 1705. Hans Nielsen af Høybierg, d. 5. maj 1705, 84 år, og hustru Karen Hanskun, d. 24. febr. 1704, 68 år. Lysbrun kalksten, 191 × 108 cm; reliefversaler i ovalfelt med laurbærblad-ramme; i hjørnerne evangelisterne med deres tegn, foroven rektangelfelt med religiøs indskrift, forneden kranie over korslagte knogler. Fra samme værksted som nr. 2. På skibets nordmur,

2) O. 1705. Kresten Nielsen Mersk af Høybiere, d. 7. ? 1705, 77 (el. 71) år, og hustru Buld Krestens, d. 24. febr. 1672, 44 år. Lysgrå kalksten, 213 × 149 cm; som nr. 1, men med akantusbladranker om evangelisterne; mellem de øvre oval, flankeret af naive figurer: Moses og Kristus, mellem de nedre rektangelfelt. Fra samme værksted som nr. 1 og bl.a. Skærbæk nr. 5 (p. 1257) og Rømø nr. 11 (p. 1435). I tårnrummet.

3) Fra første fjerdedel af 1700'rne. .....sen, kirkeværge i M[jolden], d. ?, 68 år og hustru. Lysbrun kalksten, 174 × 108 cm, med indskrift og udsmykning svarende til Hjerpsted nr. 3 fra o. 1718 (p. 1399). På våbenhusets vestmur.

4) (Fig. 13) o. 1750, med sekundær indskrift. Lysgrå kalksten, 181 × 123 cm, med en symbolsk fremstilling af menneskehøsten (sml. maleri p. 1454). Fordybet skriveskrift for Hans Brodersen i Forballum, f. 17. juni 1765, d. 17. ? 1822. På våbenhusets vestmur.

5) O. 1750. Lysgrå kalksten, 192 × 121 cm, med helt afslidt reliefversalindskrift i oval med laubærblad-ramme omgivet af bladranker; hjørnecirkler med evangelisttegn, hvorimellem rektangelfelt. I tårnrummet.

6) O. 1750, med sekundær indskrift 1950. Rødlig, ølandsk kalksten, 143 × 94 cm, med ottekantet skriftfelt flankeret af bølgeranker og hjørnecirkler med evangelisttegn, hvorimellem blomster. Syd for koret.

7) O. 1755. Iens Iepsen af Forballum, fordum sandemand, d. 8. ma, .. 1755, 65 år. Lysrød kalksten, 204 × 147 cm; reliefversaler i fladoval med laurbærblad-ramme foroven, flankeret af engle, herunder to tilsvarende, stående ovaler flankeret af bladvolutter og småcirkler med udslidte figurer, barn, kortkjortlet mand etc. Nederst rektangelfelt med aftungede hjørner, i hvis svikler akantusblade. I tårnrummet.

8) O. 1780. Hans Hansen af Medolden, færgemand i 38 år, d. 6. nov. 1778, 65 år, hustru Anna Hanskonne, d. 50 år, og hans anden hustru, Else Hanskone, d. 14. marts 1780, 64 år. Lysgrå kalksten, 181 × 107 cm; reliefversaler i tredelt skriftfelt dannet af sammenstødende ovaler i laurbærblad-ramme; i den øvre naiv fremstilling af den opstandne flankeret af færgemanden med sin båd og de to koner. Over ovalerne overkroppen af en engel og i stenens øvre hjørner svævende engle, i de nedre to »dyder«, den ene Troen. I buesviklerne blomster og rocailleagtige blade. Fra samme værksted som flere Rømø-sten, bl.a. den motivbeslægtede sten over Anders Fædersen, nr. 32. På våbenhusets vestmur.

9) (Fig. 14) o. 1789. Skipper Friderich Nielsen Lund, f. 9. juni 1727, d. 22. marts 1789 efter 32 års ægteskab med Maren Friderichs, f. 1. maj 1730, d. □. Lysgrå kalksten, 184 × 113 cm, med reliefversaler. Fra det meget produktive værksted, der tillige har leveret Toftlund nr. 8 (Haderslev amt p. 844), Ravsted 1769, Højst 1785 og Visby 1807 (p. 1366). På våbenhusets vestmur.

10) O. 1815. Gothard Hansen, f. på Cuxbøl 15. juni 1731, kaldet til kapellan

for Visbye og Me[dolden] 23. april 1756, til præst for Medolden 27. april 1759, d. 7. april 1815. Lille, hvidlig kalksten, 96 × 65,5 cm, med randrille. Fordybet skriveskrift. Sydøst for apsis.

KILDER OG HENVISNINGER

LA. Åbenrå. Mjolden præstearkiv: B c 1. 1829—46. Liber daticus. — Bd 1. 1800—99. Sager ang. kirken og præsteembedet i Mjolden. — Ca 1. 1798—1869. Kirkeregnskabsbog. — *Lø-Møgeltønder kirkevisitatorium:* 1865—77. Kirkevisitatorialsager fra Mjolden sogn.— *Ribe bispearkiv:* (1648)—1785. Regnskabsbog for Mjolden. — *RA. Danske kancelli.* B 243. 1635—38. Diverse akter og dokumenter vedr. regnskabsrevision III. — Se i øvrigt arkivalier for Tønder provsti i almindelighed p. 932. — Præsteindberetning af Gotthard Hansen 4. febr. 1767 (LA. Åbenrå. Ribe bispearkiv: præsteindb. 1693—1769). — Kronik o. 1904 ff. (ved embedet). — Kirkeklokkecirkulære af 1918 (NM). — Museumsindberetninger af S. A. Claudi-Hansen o. 1910, Niels Termansen 1922 (forundersøgelse af alterbord og panel) og 1929 (forslag til istandsættelse af fontelåg og to helgenfigurer) samt P. Kr. Andersen 1935 (forundersøgelse af inventar) og 1957 (inventar; muret alterbord og korbuekruciflksbjælke). — Undersøgelse og beskrivelse ved Elna Møller, Erik Moltke og Marie-Louise Jørgensen 1955.

Haupt II, 591 f. — Jacob Helms: Danske Tufstens-Kirker, I, 1894, p. 88.

[1] SJyAarb. 1941, p. 2. [2] Mjolden præstearkiv: 1829—46. Liber daticus. [3] LA. Åbenrå. Ribe bispearkiv: arkidiakonatets kirkergsk. f. Lø og Møgeltønder m.fl. hrdr. 1554—1700. [4] Danske Sagn III, 1931, p. 116, nr. 462. [5] Ribe bispearkiv: (1648)—1785. Regnskabsbog f. Mjolden. [6] LA. Viborg. Ribe bispearkiv: 1613—20. Ærkedegn Ægidius Lauritsøns regnskabsbog f. kirkerne i Lø hrd. m.v. [7] LA. Åbenrå. Ribe bispearkiv: arkidiakonatets kirkergsk. f. Lø hrd. m.v. 1700—1809. [8] Sml. også flodens ødelæggelser 1661 (note 3) og 1751 (note 7). [9] Haupt siger (p. 591), at der skal være tuf indvendig og tidligere tillige udvendig, men i alt fald det sidste er ikke rigtigt; sml. også Helms p. 88. [10] LA. Åbenrå. Lø og Møgeltønder hrdr.s provstearkiv: 1823—74. Synsprotokoller f. Lø og Møgeltønder hrdr.s provsti. [11] Carsten Petersens privatarkiv, efter kronik. [12] Omtalt i præsteindb. og i Danske Atlas VII, 882. [13] LA. Åbenrå. Ribe bispearkiv: arkidiakonatets kirkergsk. f. Lø hrd. 1810—49. [14] Note 2, under året 1844. [15] I storfrisen: »Jeg er Veyen, Sandhed oc Liffvet«, i postamentfeltet: »Saa elskte Gud Verden« etc., i nordre topstykke: »Mat. 3. Denne er min elskelige søn« etc., i søndre: »Mat. 26. Vaager og beder« etc. [16] Mjolden præstearkiv: 1800—99. Sager ang. kirken etc. [17] Af Fritz Fuglsang, i Gotische Kunst im Herzogtum Schleswig. Jubiläumsausstellung des städtischen Museums Flensburg 1953, nr. 22, dateret til o. 1250—70 og sammenlignet med en Mariafigur fra Grossenwiehe (Kunstdenkm. Kr. Flensburg, flg. 58). [18] LA. Åbenrå. Ribe bispearkiv: korrespondancesager fra Lø hrd. 1575—1812. [19] SJyAarb. 1941, p. 6. [20] Note 11, jfr. SJyAarb. 1941, p. 43. [21] LA. Åbenrå. Tønder provstearkiv: kirkebygninger og inventar 1879—1920. [22] RA. Danske kancelli. B 243. 1635—38. [23] N'erne spejlvendt; næppe samme mester som har lavet alterbordspanelet, da både bogstaver og profiler er forskellige. [24] Indvendig i den nuværende degnestol er malet: »I Aaret 1937 restaureredes kirkens indre under ledelse af arkitekt Arne Finsen, Ribe. Arbejdet udførtes af murermester Viggo Jensen, Skærbæk, snedkermester Th. Iversen, Bramminge og malermester N. L. Ferslev, Døstrup. De tidligere stole stammede fra 1763. Kopier af deres ornamenter er malet på de nye. Raadgivende var konservator P. Kr. Andersen, Hornbæk«. [25] Ifølge et brev af 26. juni 1937 fra pastor H. J. Helms (J. nr. 81/37)

fandtes på indersiden af en bænkefjæl: I. I. S. D. 1763. [26] Afbildet som fig. 20 i Verwaltungs-Bericht des Kunstgewerbe-Museums der Stadt Flensburg, 1901—05. — Af Chr. Axel Jensen i Danmarks Snedkere og Billedsnidere, 1911, p. 42 tillagt den mester, som har udført degnestolen i Stadil (Ribe amt) og Daler samt stolestader i V.-Vedsted, Føvling m.fl. Jfr. Sigurd Schoubye: Folkekunsten på Tønderegnen, Tønder 1955, p. 18 f. [27] Tavlen giver udførlige, især genealogiske oplysninger. Om nr. 3, Peder Hansen Hybjerg hedder det: »Han døde af Næse-bløden som paakom ham i Skrifte-Stoelen«, om efterfølgeren, Peder Andersen Riibe, »Da han reiste fra Hybierg, kiorte han vild, kom i Aaen, og druknede«; hans efterfølger, Peder Pedersen Hiortlund »døde af Steensmerte paa Römöe, da de Svenske vare i Landet«; alle disse tre præster var gift med Else Peders, som var født på »en Bonde Gaard i Medolden Vester Bye«. [28] Sigurd Schoubye: Guld-og Sølvsmedemærker fra Tønder og Tønderegnen, Tonder 1958, nr. 207.